

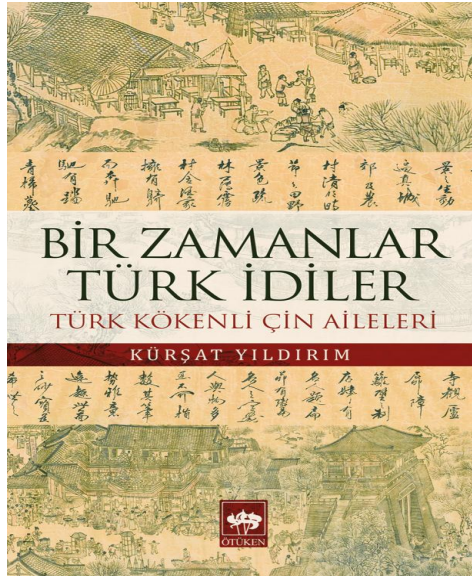
Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi / Journal of Turkish History Researches,
Yıl/Vol. 3, Sayı/No. 1 Bahar/Spring 2018
ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı) : 2548-091X

Kitap Tanıtımı / Book Review

Kürşat Yıldırım, *Bir Zamanlar Türk İdiler Türk Kökenli Çin Aileleri*,
Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, 112 s.,

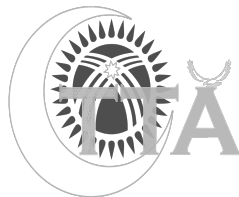
ISBN: 978-605-155-633-8

Oktay BERBER*

Binlerce yıllık Türk tarihinin en önemli çalışma alanlarından biri kadim Türk tarihi üzerinedir. Bozkırlı olarak nitelendirilen Türklerin aileleri, boyları, devletleri, bunların menşeleri, birbirleri ve diğer

* Dr. Öğretim Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, oktayberber@gmail.com. (Makale gönderim tarihi: 04.02.2018; Makale kabul tarihi: 29.03.2018)

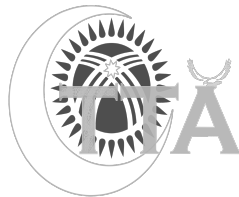
milletlerle ilişkileri, kültür unsurları gibi pek çok önemli başlık alanın çalışma konusudur. Türk tarihinin sonraki dönemlerinin daha doğru anlaşılması adına sözü edilen kadim dönemin ayrıntıları ile bilinmesi gerekmektedir. Ancak İzgi'nin de evvelce belirttiği gibi başta dil ve kaynak problemi, alan üzerine çalışanların aralarındaki iletişimi sağlamadaki güçlük, Türk tarihinin tasnifindeki sorunlar gibi çeşitli sebeplerle¹ Türkiye'de bu alan üzerine çalışmalar geç dönem araştırmalarına nispetle daha az yapılmıştır.² Buna mukabil son yıllarda kadim Türk tarihi üzerine çalışan araştırmacıların alanına ciddi katkı sağlayabilecek eserleri söz konusu olup bu çalışmalar Türk tarihinin anlaşılmasında oldukça önemlidir.

İncelemesi yapılan eser ise son dönemlerde kadim Türk tarihi üzerine kıymetli çalışmalar³ ortaya koyan araştırmacılardan biri olan Kürşat Yıldırım tarafından hazırlanmış olup, bu araştırmada Çin'e yerleşen ve zamanla kültürel kimlikleri değişen Türk kökenli aileler Çin kaynakları doğrultusunda anlatılmıştır. 35 Türk kökenli aileyi konu edinen çalışma Önsöz (s. 13-16), Giriş ve Kaynaklar (s. 17-25), Çinlileşen Türk Aileleri (s. 29-90), Sonuç (s. 91-94), Kaynakça (s. 95-99),

¹ Özkan İzgi, "Orta Asya Türk Tarihi'nin Meseleleri", *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Haz. Erkin Ekrem-Serhat Küçük, TTK Yay., Ankara 2014, s. 195-202.

² 13 Mayıs 2017 tarihinde Tuzla/İstanbul'da gerçekleştirilen "Genel Türk Tarihi Çalıştayı-1" başlıklı toplantının son dönemde Genel Türk tarihi araştırmacılarının bir araya gelmesinde ve alan problemlerinin tartışılmasında ciddi bir imkân oluşturduğunu belirtmek gerekir.

³ Kürşat Yıldırım'ın kitap olarak yayımlanan çalışmaları: *Çin Tarihi İçin Eski Çince-Türkçe Sözlük*, Otopsi Yay., İstanbul 2010, XXXV+439 s.; *Çin Kaynaklarında Türkistan Şehirleri*, Ötüken Yay., İstanbul 2013, 502 s.; *Doğu Türkistan'ın Yer Adları Ch'in-ting Hsi-yü T'ung-wen-chih*, Kesit Yay., İstanbul 2015, 199 s.; *Doğu Türkistan Seyahatnamesi*, Bilge Oğuz Yay., İstanbul 2015, 208 s. (Elvin Yıldırım ile birlikte); *Bozkırın Yitik Çocukları Juan-juan'lar*, Yeditepe Yay., İstanbul 2015, 124 s.; *Doğu Türkistan'ın Tarihi Coğrafyası*, Ötüken Yay., İstanbul 2016, 365 s.

Çinlileşen Bozkırlı Aileler Listesi (s. 101-104), Dizin (s. 105-112) kısımlarından oluşmaktadır.

Eserin Giriş ve Kaynaklar kısmında Çinlileşen ailelerin erken tarihlerinin ortaya konulmasının tarihçinin işini beş açıdan kolaylaştıracağına değinilmiştir. Çin'e yerleşen aileler özelinde ele alınan bu açıklamalarda tarihin belirli bir döneminden sonra Türk toplulukları arasında görülmeyen insanların bölgedeki rollerinin bilinmesi, söz konusu ailelerin Çin bürokrasisi ve ordu teşkilatındaki yerinin tespit edilmesi ve neticede bu hususların bilinmesinin Türk tarihine, kültürüne katkısı belirtilmiştir. Yine bu kısımda Türkiye'de Çin kaynaklarına dayanarak eski Türk aile adı ve tarihi konusunda ilk ve müstakil çalışmanın Mustafa Köymen'in bir makalesi⁴ olduğu belirtildikten sonra Çin toplumunda ailelerin isimlerini nasıl aldıkları konusuna değinilmiştir.

Eserin Giriş ve Kaynaklar kısmında Çin kaynakları hakkında verilen malûmat kadim Türk tarihi araştırmacıları için önemli addedilebilecek bilgileri içermektedir. Yazar burada Çin kaynaklarının birkaç kategoride ele alındığını belirttiikten sonra her kategori içerisinde çalışmada yararlanılan Çince kaynaklar hakkında bilgi verilmektedir. Bu kaynakların kim tarafından ne zaman kaleme alındığı, yekûnunun ne olduğu ve içerisinde hangi konuda malûmat bulunabileceği gibi bilgiler verilmesi kadim Türk tarihi üzerine çalışacak araştırmacılara bir nevi rehber hüviyetindedir. Giriş ve Kaynaklar kısmı Çin'deki Türk aileleri hakkında bilgiler bulunabilecek diğer bazı araştırma eserlerinin isimleri ile son bulmaktadır.

Çinlileşen Türk Aileleri adlı kısımda aile isimleri alfabetik bir sıra ile ele alınmaktadır. 35 adet aile *Ai, Cao, Chan, Cheng, Di, Di, Ding, Dong, Gao, Helian, Hun, Huyan, Jin, Jin, Lan, Li ve Li, Liu, Lu, Ru, Shi, Shi, Suli ve Li, Suo, Tuoba, Wei, Wei, Xie, Yuchi, Yuwen, Zhan, Zhang, Zhao, Zhi, Zhu* olarak sıralanmaktadır. Yazarın aktardığı bilgiler arasında söz

⁴ Mustafa Köymen, "Hsiung-nu'ların Tuku (T'u-ko) Kabilesi", *DTCF Dergisi*, c. 3, S. 1 (1944), s. 51-59.

konusu ailelerin Hun, Göktürk, Uygur gibi hangi döneme ait oldukları, Çin'e girdikleri zaman dilimi gibi hususları tespit etmek mümkündür. Verilen malumata göre adı zikredilen aileler tarih boyunca Çin'e giren aileler olmayıp, belirli bir dönemin aileleridir. Buna göre eserde *Suo* ailesi M.Ö. 1600-1046'da Çin'e hakim olan Yin halkının yedi ailesinden biri olarak bahsi geçmektedir. Hunlarla irtibatlandırılanlar ise *Cao, Chan, Cheng, Dong, Helian, Hun, Huyan* ve *Hu, Jin, Jin, Lan, Liu, Lu, Wei, Yuwen, Zhang, Zhao* aileleridir. *Di* isimli iki aile ile birlikte *Wei* de milattan önceki devirlerde Türklerin ataları olarak ifade edilen Dilerle irtibatlandırılmıştır. *Zhi* ailesinin kökeni Yuezhi (Yüeh-chih), *Yuchi* ailesinininki Xianbei, *Ru* ailesinininki de Juan-juanlara dayandırılmaktadır. IV. yüzyılda Çin'de siyasi teşekkül meydana getiren Tabgaçlarla irtibatlandırılanlar ise *Li* ve *Li, Shi, Suli* ve *Li, Tuoba, Zhan, Zhu* aileleridir. *Shi* ailesi Göktürklerle, *Ding* ve *Xie* aileleri de Uygurlarla irtibatlandırılmaktadır.

Yazarın kitapta yer alan bu Türk kökenli ailelerden bazıları hakkında daha önce çalışmalar yaptığını belirtmek gerekir. 2015 yılındaki makalesinde⁵ *Ai, Chanyu, Helian, Huyan* ve *Hu, Lan, Liu, Lu, Suli* ve *Li, Zhan* aileleri, aynı yıl yayımlanan bir diğer çalışmasında⁶ *Shi, Tuoba, Zhi* aileleri ve son olarak 2016 yılında yayımlanan makalesinde⁷ de *Hun, Li, Jin, Yuwen* ailelerinden söz edilmişti. Söz konusu makalelerde bahsi geçmeyen ailelerin eklenmesiyle toplamda 35 aile isminin dönem kaynaklarındaki karşılıkları, göç etmeleri, bugün nerede buldukları gibi bilgiler *Bir Zamanlar Türk İdiler Türk Kökenli Çin Aileleri* adlı eserde aktarılmıştır. Dolayısıyla bu eser, yazarının konu üzerine devam ettirdiği çalışmalarını topladığı bir araştırma niteliğindedir.

⁵ Kürşat Yıldırım, "Türk Menşeli Çin Âileleri-I", *Türkiyat Mecmuası*, c. 25 (Bahar 2015), s. 315-330.

⁶ Kürşat Yıldırım, "Türk Menşeli Çin Âileleri-II", *Türkiyat Mecmuası*, c. 25 (Güz 2015), s. 371-383.

⁷ Kürşat Yıldırım, "Türk Menşeli Bazı Çin Aileleri: Hun, Li, Jin ve Yuwen", *Türkiyat Mecmuası*, c. 26, S. 1 (2016), s. 447-458.

Eserin bir kısmında daha önceki makalelerde aktarılan bilgiler yer almakla birlikte bunlara dair yeri okumaların veya tespitlerin olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, 2015 yılındaki makalede *Chanyu* şeklinde belirtilen ve Hun hükümdarları olan Chanyu'lerin neslinden gelenlerin aile adı olarak kullandıkları isim, incelemesini yaptığımız eserde *Chan* şeklinde aktarılmıştır.⁸

Sonuç kısmında ise hakkında bilgi verilen aileler hakkında derlenen bilgiler doğrultusunda çeşitli tespitler yapılmaktadır. Bu tespitlerden biri de Çin'e çeşitli zaman dilimlerinde hükmeden Türk, Moğol, Tunguz, Mançu ailelerin Çin'e yerleştikten birkaç kuşak sonra Çin kültürü içerisinde erimeleridir. Tarihte *Çinlileşmek* olarak ifade edilen bu hadise Türk tarihi ve Türk-Çin ilişkileri açısından oldukça önemlidir. Söz konusu ailelerin Çinlileşmekle birlikte Çin'in idarî mekanizmasında ve ordu teşkilatında yer alarak Askerî Müfettiş, Atlı Birlik Komutanı, Baş Müfettiş, Bölge Komutanı, Personel Daire Başkanı, Vali, Yüksek Yargıç gibi çok mühim mevkilere getirilmeleri Çinlileşme hadisesinin Türk kimliğinin tamamında gerçekleşmediğini de ortaya koymaktadır. Çin bu makam ve görevlere söz konusu kişileri getirmekle bu kişilerin sahip oldukları askerî ve idarî vasıflardan faydalanma yolunu seçmiştir. Yine sonuç kısmında ortaya konulan ve dikkate değer bir başka bilgi de bazı aile adlarının birden fazla devlet veya toplulukta kullanıldığı yönündeki tespittir. Yazar bu çıkarım ile Turan milletleri ve toplulukları arasında dili esas almak suretiyle kurulan akrabalık ilişkisine dair fikirlerin kuvvetlendiğini ortaya koymaktadır. Bu kısımda son olarak Türk kökenli Çin ailelerinin bugünkü Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşadıkları yerlerin ismi verilmektedir.

Eserin ek kısmında yer alan ve *Wei Shu* ile *Tong Zhi* adlı kaynaklardan derlenen *Çinlileşen Bozkırlı Aileler Listesi*'ne bakıldığında toplamda 260 ailenin olduğu görülmektedir. Yazarın önsöz kısmında da belirttiği üzere bu sayı çok daha fazla olabilir. Tablo şeklinde ve

⁸ Karşılaştırma için bkz. Kürşat Yıldırım, "Türk Menşeli Çin Âileleri-I", *Türkiyat Mecmuası*, c. 25 (Bahar 2015), s. 323.

alfabetik sıra ile aktarılan listede bazı isimlerin yanında parantez içerisinde verilenlerin ilgili ailenin Çinlileştikten sonra aldığı Çince aile adı olduğu belirtilmektedir. Yazar aile adının yanında parantez konulmayan ailelerin ise Çin'e yerleştikten sonra hangi adı aldığının bilinmediğini belirtmektedir. Aynı şekilde tabloda verilen yanında parantez bulunmayan Tuoba gibi bazı ailelerin ise Çin'e yerleştikten sonra da aynı adı kullandıklarını ifade etmektedir. Cao, Dong gibi bazı aile adları da Çinlileştikten sonraki ifade olup öncesinde hangi adı kullandıkları bilinmemektedir.

Kürşat Yıldırım'ın bu çalışması bilhassa Türk-Çin ilişkileri bağlamında çalışan Türk tarihi araştırmacıları açısından önemli bilgilerin ve tespitlerin yer alması nedeniyle son derece önemi haizdir. Ancak özellikle Çince kaynaklar kullanılmak suretiyle hazırlanan çalışmalar ile ilgili bilinen bir probleme de değinmenin zaruri olduğu kanaatindeyiz. Çince isimlerin yazılış ve okunuşları hususunda Türk araştırmacıların bir çevriyazım sistemi oluşturamamaları söz konusu araştırmalarda kullanılan gerek yer, şahıs, aile, uruk, boy adları gerekse idarî, askerî, iktisadî, içtimaî terimler açısından yazım ve okunuş birlikteliğinin oluşturulamamasına neden olmaktadır. Bu sebeple kadim tarihe ilgi duyan ve bu alanda kendisini yetiştirmek ihtiyacı hisseden öğrenci ve genç araştırmacılar için farklı kişilere ait çalışmalarda geçen ve aynı bilgiyi ifade eden kullanımlar birbirinden farklı gibi değerlendirilebilmektedir. Türk tarihi araştırmalarının gelişimi açısından bu hususun üzerine çalışılması ve Çince kullanımlar bakımından ortak bir sözlük oluşturulması elzem görünmektedir.⁹ Çince kavramların çevriyazımı için kimi araştırmacıların wade-giles kimilerinin de pinyin sistemini tercih etmeleri problemin temel sebeplerinden biri olarak görülmektedir. İki sistemin ne ifade ettiğini

⁹ İncelemesi yapılan eserin yazarının çevriyazım problemi üzerine bazı tespitlerinin söz konusu olduğunu, bunların çözümüne ilişkin yapılan çalışmaların da benimsenmediğini ifade ettiğini belirtmek gerekir. Bkz. Kürşat Yıldırım, *Türk Tarihi İçin Eski Çince-Türkçe Sözlük*, Otopsi Yay., İstanbul 2010, s. I-IV.

bilmeyenler açısından iki örnekle konuyu netleştirmek mümkündür. Örneğin; Çin'in kuzeyi, Mançurya, Doğu Moğolistan gibi bir alanda faaliyet gösteren *Xianbei*'ler pinyin sisteminde bu şekilde yazılırken wade-giles sisteminde *Hsien-pi* şeklinde yazılmaktadır. Türk ve bozkır tarihi açısından bir başka önemli topluluğun adı olan *Yuezhi* pinyin sisteminde bu şekilde kullanılırken diğer sistemde *Yüeh-chih* biçiminde kullanılmaktadır. En azından Çince kaynaklara dayanan araştırmalarda devlet, topluluk, yer, kişi, unvan gibi kelimelerin yazımları için wade-giles ve pinyin sistemlerinden birinin tercih edilmesi söz konusu karışıklığı kısmen telafi edecektir.

